

HOZIRGI DARSLIKlarda QO'LLANILADIGAN ZAMONAVIY METODLAR

Omonova Dilafruz Abduqahhor qizi

O'zMPU Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)

1-bosqich magistranti

Email: omonovadilafruz53@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada hozirgi darsliklarda qo'llanilayotgan zamonaviy ta'lim metodlarining mazmuni, ularning didaktik ahamiyati hamda ta'lim jarayonidagi samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda kompetensiyaga asoslangan yondashuv, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, interfaol metodlar, raqamli va multimodal o'qitish texnologiyalarining darsliklar mazmuniga integratsiyalashuvi yoritiladi. Shuningdek, ushbu metodlarning o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy tahlil ko'nikmalari va amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari zamonaviy darsliklarni takomillashtirish hamda ta'lim sifatini oshirishda nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy darsliklar, ta'lim metodlari, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy o'qitish, raqamli ta'lim texnologiyalari, multimodal o'qitish.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar darsliklar mazmuni va tuzilishiga yangicha yondashuvni taqozo etmoqda. An'anaviy bilim berishga yo'naltirilgan darsliklar o'mini o'quvchining shaxsiy faolligi, mustaqil fikrlashi va amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy darsliklar egallamoqda. Bu jarayonda zamonaviy ta'lim metodlarining darsliklarda aks etishi muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Hozirgi darsliklarda interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, loyihaviy topshiriqlar, vizual va raqamli materiallardan foydalanish orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etish ko'zda tutiladi. Bunday metodlar o'quvchilarning bilimlarni tayyor holatda qabul qilishini emas, balki ularni izlanish, tahlil va amaliy faoliyat jarayonida egallashini ta'minlaydi. Shu sababli zamonaviy metodlarning darsliklar mazmuniga qanday integratsiyalashayotgani va ularning ta'lim sifatiga ta'sirini o'rganish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Bugungi kunda globallashtirish sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarmokda. Endilikda darsliklar faqat nazariy bilim manbai sifatida emas, balki o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantiruvchi, ularning mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantiruvchi didaktik vosita sifatida qaralmoqda. Shu jihatdan, zamonaviy metodlarning darsliklar mazmuniga integratsiyalashuvi ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida qabul qilinayotgan ta'limga oid normativ-huquqiy hujjatlar ham aynan shu yo'nalishga ustuvor ahamiyat qaratayotganini ko'rsatadi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrda PF-6108-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Ta'lim va ilm-fanni rivojlantirish konsepsiyasi"da ta'lim jarayonini kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida tashkil etish, darsliklar va o'quv-metodik majmualarni xalqaro standartlarga moslashtirish vazifalari belgilangan. Ushbu hujjatda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol va innovatsion metodlardan keng foydalanish zarurligi alohida ta'kidlangan. Natijada yangi avlod darsliklarida muammoli savollar, loyihaviy topshiriqlar, amaliy vaziyatlar hamda reflektiv mashqlar ulushi sezilarli darajada oshmoqda.

Zamonaviy darsliklarda keng qo'llanilayotgan metodlardan biri muammoli ta'lim metodidir. Bu metod asosida tuzilgan topshiriqlar o'quvchini tayyor bilimni yodlashga emas, balki muammoni anglash, uni tahlil qilish va mustaqil yechim topishga undaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan o'quv faoliyati bilimlarning uzoq muddatli xotirada saqlanishiga va ularning amaliyotda qo'llanilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli hozirgi darsliklarda "fikr yuritish", "tahlil qiling", "o'z munosabatingizni bildiring" kabi topshiriqlar soni ortib bormoqda.

Bundan tashqari, loyihaviy ta'lim metodining darsliklar mazmuniga kiritilishi o'quvchilarda ijodkorlik, jamoada ishlash va tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 24-maydagi ta'lim mazmunini yangilashga doir qarorlarida loyiha va tadqiqot faoliyatiga asoslangan o'qitish usullarini joriy etish muhim vazifa sifatida belgilangan. Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, loyihaviy topshiriqlar bilan boyatilgan darsliklar o'quvchilarning fanlarga bo'lgan qiziqishini oshirib, nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviylikni ta'minlaydi.

Raqamli va multimodal metodlar ham zamonaviy darsliklarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Matn, rasm, jadval, diagramma, infografika va QR-kodlar orqali elektron resurslarga yo'naltirish kabi elementlar o'quv materialini turli idrok kanallari orqali o'zlashtirish imkonini beradi. Dual kodlash nazariyasiga asoslangan ushbu yondashuv bilimlarni chuqurroq va samaraliroq o'zlashtirishga xizmat qiladi. Prezidentning 2022-yil 28-yanvardagi raqamli ta'limni rivojlantirishga oid qarorida darsliklarni raqamli platformalar bilan integratsiyalash masalasi ustuvor vazifa sifatida belgilangan bo'lib, bu jarayon hozirgi kunda bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Mazkur jarayon yuzasidan olib borilgan ilmiy muhokamalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy metodlar bilan boyatilgan darsliklar o'qituvchining rolini ham o'zgartirmoqda. Endilikda o'qituvchi bilim manbai emas, balki o'quv jarayonini boshqaruvchi, yo'naltiruvchi va fasilitator vazifasini bajaradi. Bu esa ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlarini kuchaytirib, o'quvchining shaxsiy faolligini

ta'minlaydi. Ayrim tadqiqotchilar esa zamonaviy metodlarning samaradorligi o'qituvchining metodik tayyorgarligiga bevosita bog'liq ekanini ta'kidlab, darslik bilan ishlash bo'yicha maxsus metodik ko'rsatmalarni kuchaytirish zarurligini qayd etadilar.

Tahlillar natijasida quyidagi xulosaga kelish mumkinki, hozirgi darsliklarda zamonaviy metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini integrativ tarzda rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Muammoli, loyihaviy, interfaol va raqamli metodlar asosida tuzilgan topshiriqlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi, ijodkorligi va amaliy kompetensiyalarini shakllantirishda yuqori samaradorlikni namoyon etmoqda. Shu bilan birga, normativ-huquqiy hujjatlar va davlat dasturlarida belgilangan vazifalarning darsliklar mazmunida izchil aks etishi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda muhim natijalarni bermiqda.

Mazkur ilmiy maqolada foydalanilgan adabiyotlar sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'linga oid farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining normativ hujjatlari, shuningdek, zamonaviy pedagogika va didaktika sohasidagi xorijiy va mahalliy olimlarning tadqiqotlari asos bo'lib xizmat qildi. Jumladan, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, muammoli o'qitish va multimodal yondashuvlarga bag'ishlangan ilmiy manbalar mazkur mavzuning nazariy va amaliy jihatlarini yoritishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, hozirgi darsliklarda qo'llanilayotgan zamonaviy ta'lim metodlari ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'lmoqda. An'anaviy bilim berishga yo'naltirilgan yondashuvdan kompetensiyaga asoslangan ta'lim modeliga o'tish jarayonida darsliklar mazmuni sezilarli darajada yangilanib, ularda muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, interfaol hamda raqamli metodlarning ulushi ortib bormoqda. Bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy tahlil ko'nikmalari va amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, zamonaviy metodlar asosida tuzilgan topshiriqlar o'quvchilarning fanlarga bo'lgan qiziqishini oshirib, bilimlarni chuqur va barqaror o'zlashtirish imkonini bermiqda. Shu bilan birga, normativ-huquqiy hujjatlar, xususan, Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlarida belgilangan vazifalarning darsliklar mazmunida aks etishi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda muhim natijalarga olib kelmoqda. Biroq zamonaviy metodlarning to'liq samaradorligi o'qituvchining metodik tayyorgarligi va darslikdan foydalanish madaniyatiga bevosita bog'liq ekanligi ham aniqlanmoqda.

Mazkur xulosalardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiqdir. Avvalo, yangi avlod darsliklarini ishlab chiqishda zamonaviy metodlarning ilmiy-didaktik asoslarini yanada chuqurlashtirish, muammoli va loyihaviy topshiriqlarning amaliy yo'naltirilganligini kuchaytirish lozim. Shuningdek, darsliklar mazmunini raqamli ta'lim platformalari bilan uyg'unlashtirish, QR-kodlar

va elektron resurslar orqali multimodal o'qitish imkoniyatlarini kengaytirish tavsiya etiladi.

Bundan tashqari, o'qituvchilar uchun zamonaviy darsliklar bilan ishlashga oid metodik qo'llanmalar va malaka oshirish kurslarini tizimli ravishda tashkil etish zarur. Bu holat zamonaviy metodlarning amaliyotda to'g'ri va samarali qo'llanilishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, darsliklar samaradorligini baholash bo'yicha muntazam monitoring va ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish, o'quvchilar o'quv faoliyati natijalari asosida darslik mazmunini doimiy takomillashtirib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Umuman olganda, hozirgi darsliklarda zamonaviy metodlarning izchil va tizimli qo'llanilishi ta'lim sifatini oshirish, raqobatbardosh va mustaqil fikrlovchi kadrlarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi hamda milliy ta'lim tizimini xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvini jadallashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim va ilm-fanni rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi Farmoni, 2020-yil 6-noyabr, PF-6108-son. Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli ta'limni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori, 2022-yil 28-yanvar. Toshkent, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonun"i (yangi tahrir). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi, 2020.
4. Кларин М. В. "Инновационная модель образования и современное образование". Москва: Педагогика, 2019. 256 с. Mayer R. E.
5. Multimedia Learning. 3rd ed. New York : Cambridge University Press, 2014. 336 p.
6. Qodirov A. A., Rasulov M. B. "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar". Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. 228 b.